

Byggnadsminnesförklaring av "Ebba Brahes lusthus" på fastigheten Bockhammar 2:34, Gunnilbo socken, Skinnskattebergs kommun, Västmanlands län

Beslut

Länsstyrelsen förklarar enligt 3 kap 1 § lagen (1988:950) om kulturminnen m. m. (KML) Ebba Brahes lusthus på fastigheten Bockhammar 2:34, för byggnadsminne och det område som på bilagda karta (bilaga 1) avgränsats med streckad linje.

Länsstyrelsen meddelar jämlikt 3 kap 2 § ovan nämnda lag följande skyddsbestämmelser.

1. Byggnaden med tillhörande broar får inte rivas eller flyttas, ej heller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.
2. Ingrepp får inte göras i byggnadens stomme, takstolar eller bjälklag. I byggnaden får inte ytskikt övertäckas, övermålas eller på annat sätt förändras.
3. Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård och underhållsarbeten skall utföras med metoder och material som är anpassade till byggnadens egenart.
4. Det på situationsplanen markerade, med särskild linje avgränsade området får inte ytterligare bebyggas. Inom området får inte grävning och schaktning i marken utföras. Området ska vårdas och underhållas på sådant sätt att byggnadsminnets karaktär bevaras. Vård och underhåll ska ske enligt en särskild vårdplan som godkänts av Länsstyrelsen.

Om det finns särskilda skäl får Länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § KML lämna tillstånd till ändring av byggnadsminnet i strid mot skyddsbestämmelserna. Om bibehållandet av byggnadsminnet medför hinder, olägenhet eller kostnad som inte står i rimligt förhållande till dess betydelse, får Länsstyrelsen enligt 3 kap 15 § KML jämka skyddsbestämmelserna eller häva byggnadsminnesförklaringen.

Redogörelse för ärendet

Fråga om byggnadsminnesförklaring av Ebba Brahes lusthus väcktes den 16 september 1991 av Stiftelsen Västmanlands läns museum.

Riksantikvarieämbetet har anfört följande rörande Ebba Brahes lusthus. "Lusthuset är både exteriört och interiört väl bibehållet. Frånsett osäkerheten om byggnadens ålder har den stora kulturhistoriska värden genom de traditioner som knutits till byggnaden genom Ebba Brahe. Byggnaden ingår i en väl sammanhållen miljö med flera byggnader, park, damm och vissa industrilämningar. Lusthuset representerar en byggnadstyp med en speciell arkitektur som idag är alltmer sällsynt förekommande".

Västmanlands läns museum genomförde i januari 1997, på uppdrag av Länsstyrelsen i Västmanlands län en kulturhistorisk dokumentation och uppmätning av lusthuset med anledning av väckt fråga om byggnadsminnesförklaring.

Av Länsstyrelsen upprättat förslag till skyddsföreskrifter har enligt 3 kap 11 § KML den 16 augusti 2000 skickats på remiss till fastighetsägaren, Per Andersson, Riksantikvarieämbetet, Västmanlands läns museum och Skinnskattebergs kommun.

Synpunkter inkom den 3 oktober 2000 från _____ som inte har något att erinra mot föreslagna skyddsföreskrifter och som framför intresset för framtida stöd och råd vid underhåll av byggnaden.

Riksantikvarieämbetet har inget att erinra mot föreslagen byggnadsminnesförklaring jämte skyddsbestämmelser.

Motivering

Historisk bakgrund

Bockhammars bruk anlades 1607 av bönder i Naddebo, enligt äldre skrifter ska bruket ha haft tre hamrar och fem härdar. År 1640 byggdes en masugn, men 1770 upphörde Bockhammar som självständigt bruk och införlivades med Färna. Bruket var emellertid i drift fram till 1880-talet. Av bruket återstår idag endast en timrad manbyggnad från 1817, magasin samt lusthuset även kallat "Ebba Brahes paviljong". Ebba Brahe ägde Bockhammars bruk efter ett arv. Sedan denna tid berättas det i trakten sägner om hur hon haft kärleksmöten på Bockhammar med sin ungdomskärlek Gustaf II Adolf. Sägner som bl a förmedlats av folkskolärare Fredrik A Ekström är knappast sanna men har levt kvar och givit upphov till lusthusets namn. Någon gång kan man dock även se i arkivhandlingarna att namnet Färna lusthus har använts. Även vid Färna finns ett lusthus från 1700-talet.

Samtida trädgårdar i länet

Under barocken kom influenserna om trädgårdskonsten till Sverige bl a från Frankrike. Trädgården vid Strömsholms slott får anses vara en av de trädgårdsanläggningar som har inspirerat bruksägarna Västmanland. Drottning Hedvig Eleonora erhöll Strömsholm som bröllopsgåva när hon gifte sig med Kung Karl X Gustaf 1654. En ny trädgårdsanläggning utformades till det nya slottet efter en generalplan från 1669 utförd av arkitekt Tessin d ä.

Den nya lustträdgården öster om slottet indelades i olika terrasser och kvarter med gräs, buxbomshäckar, planteringar, dammar och fontäner. I trädgården fanns även små paviljonger. Efter år av förfall rustades lustträdgården upp efter förslag utfört av arkitekt Carl Hårleman under 1730-talet. Under senare delen av 1700-talet omarbetades lustträdgården till en engelsk park enligt dåtida ideal. Parkanläggningen utgick från naturen och efterliknade ett slags idealt kulturlandskap.

Trädgården vid Bockhammar

Enligt 1820-års karta fanns det då en parkanläggning vid Bockhammar som närmast är att ses som en barockanläggning där lusthuset var inkomponerat som en del i anläggningen. Om vi utgår från att den första barockparken anlades vid Strömsholms slott under 1670-talet kan parken vid Bockhammar ha anlagts under första delen av 1700-talet. Den bör ha anlagts före 1770 då Bockhammar upphörde som självständigt bruk. Troligtvis har paviljongen ingått som en del i barockanläggningen vilket takutformningen och de invändiga målningarna talar för. Den engelska parken på ön kan ha tillkommit i samband med att det nya bostadshuset uppfördes 1817.

En terrassmur som börjar i väster under magasinsbyggnaden, efter en krök i rät vinkel går den åt söder och därefter ytterligare i en krök åt öster. Denna figur finns på kartan från 1696, vilken också upptar en liten bild av gårdens dåvarande huvudbyggnad, som dock inte har en sådan placering i förhållande till muren, att denna kan ha varit huvudbyggnadens grund. Frågan är om denna terrassmur kan ha ingått i parkanläggningen. Enligt 1820-års karta ligger magasinet i kanten av parkanläggningen. Enligt Grau är "själva bruksgården ganska välbebyggd och har ett vackert läge. Strömmen till hammarsmedjorna löper genom den med åtskilliga fruktträd planterade trädgården".

Stilhistoriska kriterier

Byggnaden är ett särpräglad och välbevarat exempel på äldre tiders lusthus/paviljong, troligtvis uppfört under första delen av 1700-talet. Lusthuset har fasader av stående slät panel, rosamålad med grå knutar, omfattningar och taklist. Det har två ingångar med spegeldörrar samt sex stickbågiga fönster med sexdelade lufter. Taklisten är profilerad. Det karnissvängda spåntaket kröns av en järnflöjel med årtal 1636. Väggarna har invändigt målningar med växtmotiv. Väggarna och taket är invändigt översållade med namnteckningar och annat klotter, åtminstone från 1800-talet fram till nutid.

Personhistoriska kriterier

Ebba Brahes lusthus har av tradition förknippats med Ebba Brahe (1596-1674) – känd som Gustav II Adolfs ungdomskärlek – vilken på sin tid ägde godset.

Byggnadshistoriska kriterier

Lusthusets datering är oklar. Befintliga beslag är av den typ som började användas i slutet av 1600-talet. Takutformningen och de invändiga målningarna, som är av närmast folklig karaktär, pekar mot en datering till 1700-talets första hälft. På taket finns en vindflöjel med årtal 1636 samt initialerna BH. Lusthuset representerar en byggnadstyp med en speciell arkitektur som idag är alltmer sällsynt förekommande.

Länsstyrelsens sammanfattande bedömning

Lusthuset benämnt, "Ebba Brahes lusthus", är ett exempel på äldre tiders arkitektur knuten till byggnaden. Till byggnaden är även knutet ett personhistoriskt intresse genom tidigare ägare till Bockhammar, Ebba Brahe. Lusthuset har varit inkomponerat i en barockpark varav lusthuset är en bevarad del. Under 1800-talet omdanades barockparken till en engelskpark med en vattenomfluten ö med gångar och lusthus. Länsstyrelsen finner sammanfattningsvis att byggnaden med tillhörande park är synnerligen märklig och att den därför skall byggnadsminnesförklaras.

För att uppnå syftet med byggnadsminnesförklaringen skall skyddsbestämmelser med ovan angivet innehåll antas.

Enligt 3 kap 21 § KML gäller detta beslut omedelbart även om det överklagas.

Detta beslut kan överklagas hos Länsrätten enligt bilaga (formulär 22).

Lennart Granath
Tf länsråd

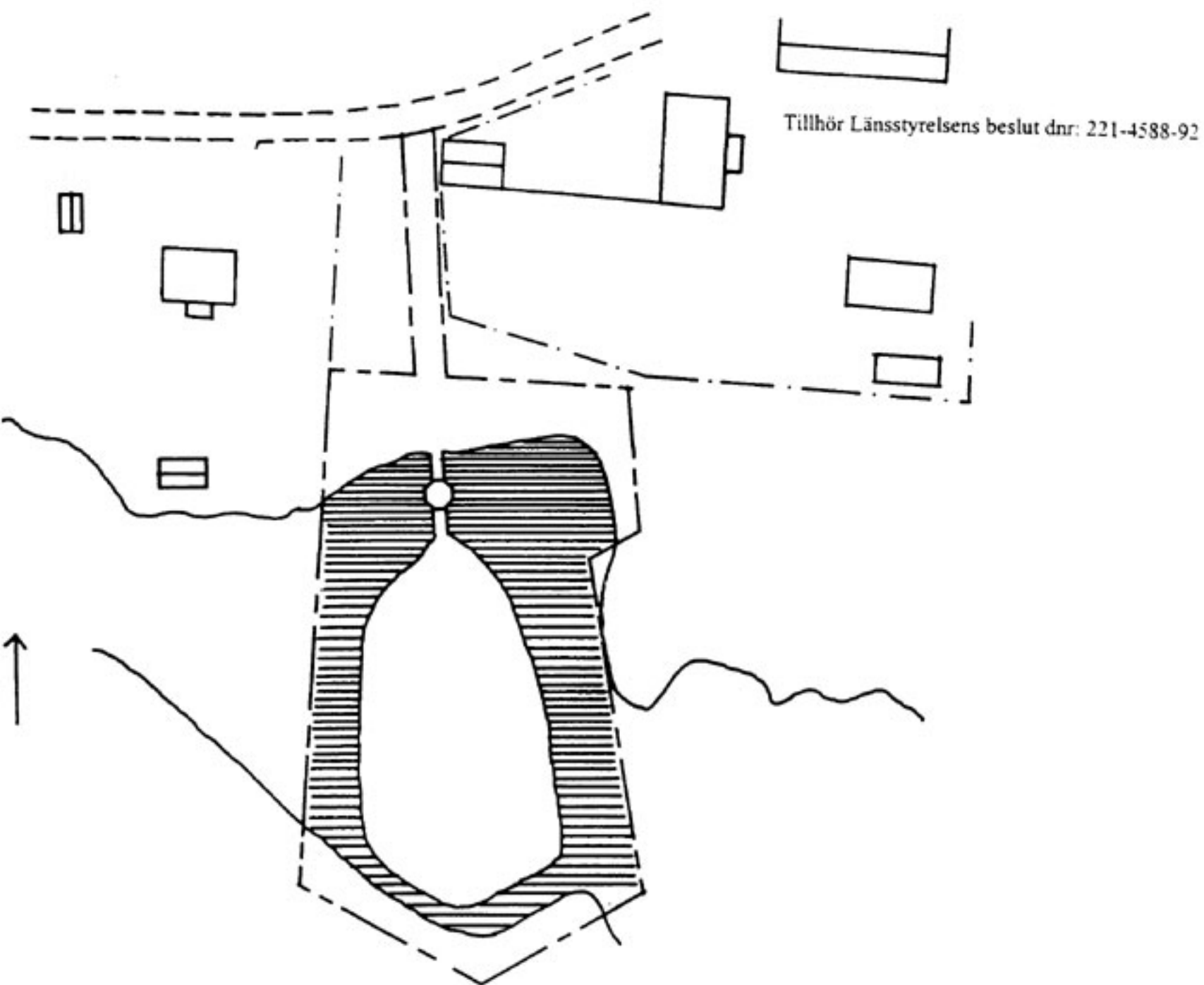
Anna-Gretha Eriksson

Bilaga:

- 1: Avgränsning för byggnadsminnet
- 2: Hur man överklagar

Sändlista:

Riksantikvarieämbetet
Västmanlands läns museum
Skinnskattebergs kommun
Internt lst: Länsråd, Rå, Sbe,

TECKENFÖRKLARING

 LUSTHUSET

 GRÄNS FÖR SKYDDSOMRÅDET

 FASTIGHETSGRÄNS

 VÄG

 VATTEN

 BYGGNAD

EBBA BRAHES LUSTHUS

Skyddsområde för byggnadsminne

SITUATIONSPLAN
BOCKHAMMAR 2:34
GUNNILBO SOCKEN
SKINNSKATTEBERGS KOMMUN
SKALA 1:1000